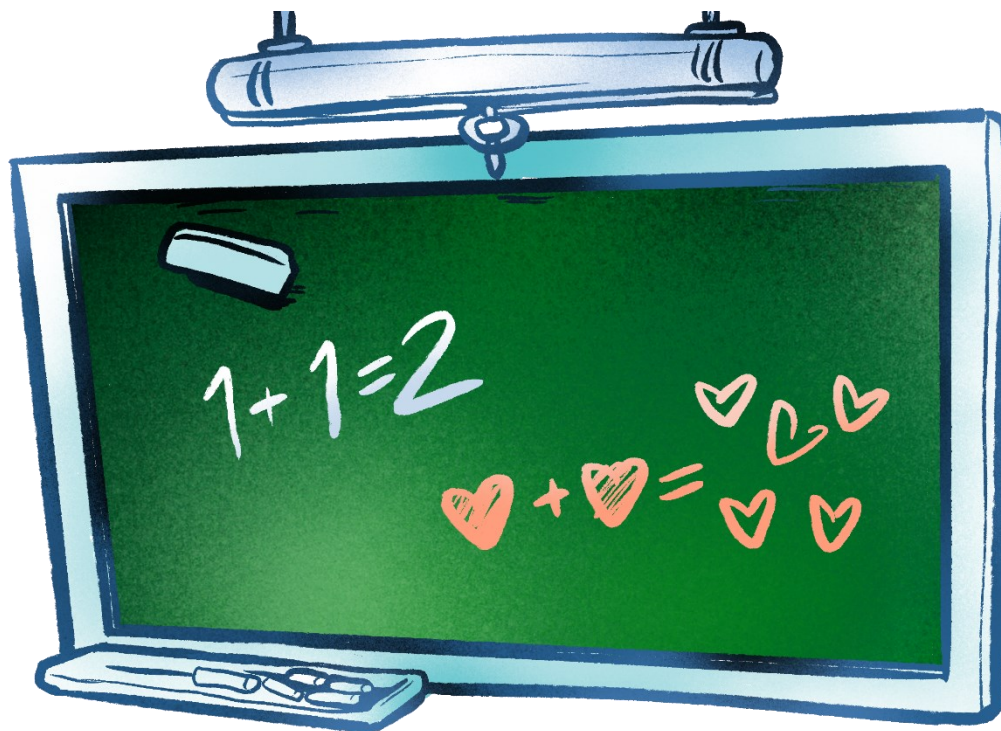

**Tämä opas on tuotettu osana
opinnäytetyötä. EraseGBV-
hankkeen materiaaleissa
julkaistava versio voi poiketa
siitä joiltain osin**

Opas verkkokoulutukseen

Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa

Sukupuolistunut väkivalta, vastuullisuus ja eettisesti kestävä toimijuus kouluissa ja kasvatusalalla -hanke

(Education and Raising Awareness in Schools to Prevent and Encounter Gender-Based Violence) on tehnyt tutkimustietoon pohjautuvan verkkokoulutuksen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkokouluun. Tämän oppaan sisällöt perustuvat verkkokoulutuksen sisältöihin.

Oppaan kokoaminen: Juulia Saukkonen

Oppaan kuvitus: Apila Pepita Miettinen

<https://apilapepita.com/>

Lisää tietoa hankkeesta: projects.tuni.fi/erasegbv/

Kirjautuminen verkkokouluun: verkkokoulut.thl.fi

Tasa-arvoteko 2021: <https://tasaarvoteot.fi/verkkokoulutus-antaa-valineita-sukupuolistuneen-vakivallan-kohtaamiseen-kouluissa/>

Sisällysluettelo

KIITOS, ETTÄ TARTUT AIHEESEEN	5
VERKKOKOULUTUKSEN RAKENNE	6
KOULUTUKSEN TAVOITE	6
KOULUTUKSEN SISÄLTÖ JA AJANKÄYTTÖ	7
OPPAAN HYÖDYNTÄMINEN	7
VÄKIVALTA ILMENEE MONIN TAVOIN	9
TUNNISTATKO SUKUPUOLISTUNEEN VÄKIVALLAN?	10
MIKÄ VELVOITTA TOIMIMAAN?	11
TIEDOSTA, TUNNISTA, KOHTAA JA PUUTU	13
STEREOTYPIAT JA NORMIT	13
KUINKA KESKUSTELLA NUORTEN KANSSA ILMIÖSTÄ?	15
VÄKIVALLAN TORJUMINEN ON YHTEISTYÖTÄ	16
ENNALTAEHKÄISY KESKIÖSSÄ	17
OPISKELE JA KESKUSTELE YHDESSÄ	18
KÄSITTEET HALTUUN	18
VIDEOKLIPIT JAKOON	18
ESIMERKKEJÄ VERKKOKOULUTUKSEN HARJOITUSTEHTÄVISTÄ	19
VAHVISTETAAN KOKO YHTEISÖN OSAAMISTA	20
TOIMI OPETTAJANA MUULLE YHTEISÖLLE	20
MINNE OHJATA SUKUPUOLISTUNUTTA VÄKIVALTA KOHDANNUT?	21
OPPAITA AMMATTILAISILLE	23
LIITTEET	24

Kiitos, että tartut aiheeseen

Vuoden 2021 kouluterveyskysely teki erityisen näkyväksi tyttöjen kohtaamaan seksuaalisen häirinnän. Kyselyn mukaan jopa 42 % 8.–9. luokan tytöistä on kokenut häirintää digitaalisissa ympäristöissä. Myös tyttöjen kokema henkinen väkivalta huoltajien toimesta näyttää olevan kyselyn mukaan kasvussa.

Sukupuoli vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiselle väkivallalle nuoren on todennäköisempää altistua. Tytöille on todennäköisempää päätyä seksuaalisen häirinnän ja henkisen väkivallan kohteeksi ja pojille joutua pahoinpitelyn tai kouluväkivallan uhriksi.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret altistuvat herkemmin kaikenlaiselle väkivallalle. Myös muut vähemmistöön asettavat tekijät, kuten vammaisuus, etninen tausta tai seksuaalinen suuntautuminen, altistavat erityisesti nuoria väkivallan monille muodoille. Risteävyydet vaikuttavat nuorten kokemuksiin.

Sukupuolistunut väkivalta on yleinen ilmiö, jonka tunnistaminen on puutteellista. Nuorten parissa toimivat ammattilaiset ovat avainasemassa tietoisuuden lisäämisessä ja asennemuutoksen mahdollistamisessa. Sukupuolistuneen väkivallan havaitseminen ja ennaltaehkäiseminen ei ole mahdollista ilman ymmärrystä ja tietoa ilmiöstä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) verkkokoulussa saatavilla oleva maksuton *Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa* -verkkokoulutus on suunnattu nuorten parissa toimiville aikuisille. Koulutus antaa välineitä kohdata lapsia ja nuoria sukupuolitietoisesti väkivallattomuutta edistäen.

Koulutus on osa THL:n väkivaltateemaisten verkkokoulutusten kokonaisuutta. Tämä opas antaa sinulle tietoa koulutuksen sisällöistä sekä sen suorittamisesta itsenäisesti tai työyhteisössä.

Verkkokoulutuksen rakenne

Koulutuksen tavoite

Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa -verkkokoulutuksen tavoitteena on lisätä tietoisuutta nuoriin kohdistuvasta sukupuolistuneesta väkivallasta ilmiönä sekä antaa välineitä väkivallan tunnistamiseen, ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Kokonaisuus on suunnattu erityisesti kasvatus-, koulutus- ja sosiaalialojen (tuleville) ammattilaisille, jotka työskentelevät yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa tai muualla nuorten parissa. Koulutus on vapaasti saatavilla suomen, ruotsin ja englannin kielillä.

Koulutuskokonaisuus on tuotettu yhteistyössä espanjalaisten ja kroatialaisten tutkimuskumppaneiden kanssa osana Tampereen yliopiston johtamaa [EU-hanketta](#) *Sukupuolistunut väkivalta, vastuullisuus ja eettisesti kestävä toimijuus kouluissa ja kasvatusalalla* (EraseGBV).

Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa

- Johdanto (30 min.)
- Tietoa sukupuolistuneesta väkivallasta (135 min.)
- Lainsäädännön kehikko (60 min.)
 - Tentti 1
- Sukupuolistereotypiat ja väkivallan dynamiikka (75 min.)
- Työkaluja tunnistamiseen ja puuttumiseen (70 min.)
- Työkaluja väkivallasta keskustelemiseen (75 min.)
 - Tentti 2
- Väkivallan käsittelemisen käytännöt (135 min.)
- Ennaltaehkäisytyö (95 min.)
 - Tentti 3

Koulutuksen sisältö ja ajankäyttö

Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa - verkkokoulutus sisältää herätteleviä harjoitteita ja kehottaa pysähtymään tärkeiden kysymysten äärelle. Koulutuksen sisällön lähestyttävyyttä lisäävät asiantuntijoiden ja kokemusasiantuntijoiden videohaastattelut. Teoriatiedon, videoiden, haastatteluiden ja harjoitteiden lisäksi koulutus sisältää linkkejä lisämateriaaleihin ja listauksia lisälukemistosta.

Koulutuksen arvioitu kokonaiskesto on 12 tuntia. Koulutuksen voi suorittaa myös pienemmissä osissa. On tärkeää huomioida koulutukseen tarttuessa, että orientoituminen, materiaaleihin perehtyminen, tehtävät ja lukeminen voi viedä arvioidusta enemmän aikaa.

Koulutuksesta saa tarvittaessa todistuksen suorittamalla hyväksytysti kolme koulutuksen sisään rakennettua tenttiä. Aikaa tentteihin on käytettävissä 20 min. per tentti.

Oppaan hyödyntäminen

Tämä opas auttaa tutustumaan verkkokoulutuksen sisältöihin ja moninaiseen sukupuolistuneen väkivallan ilmiöön. Oppaasta löytyy vinkkejä, miten ottaa ilmiö puheeksi kestävällä tavalla. Opas ei ole riittävä materiaali ammattilaiselle syventyä sukupuolistuneen väkivallan ilmiöön, vaan se toimii ponnahduslautana tarttua koulutukseen. Oppaan loppupuolella on harjoitteita ryhmässä tehtäväksi. Osa tehtävistä löytyy myös verkkokoulutuksesta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkokouluun rekisteröityminen

THL:n verkkokouluihin ([verkkokoulut.thl.fi](https://www.thl.fi/verkkokoulut)) järjestelmä vaatii rekisteröitymisen, joka tehdään ensimmäisellä kerralla. Järjestelmä muistaa aiemmin suoritettut osuudet, joten verkkokoulusta voi poistua ja siihen palata takaisin useita kertoja. Kirjaututtuasi sisään löydät etsimäsi verkkokoulutuksen kirjoittamalla hakukenttään koulutuksen nimen.

Samalla tunnuksella pääset käsiksi myös muihin THL:n verkkokoulutuksiin

Mitä sukupuolistunut väkivalta on?

Verkkokoulutuksessa sukupuolistuneella väkivallalla tarkoitetaan kaikkea nuoria vahingoittavaa vallankäyttöä, ahdistelua, häirintää ja syrjintää, joka kytkeytyy sukupuoleen tai seksuaalioikeuksiin.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuvalla väkivallalla on sukupuolistuneita erityispiirteitä, mutta sukupuoleen liittyvät käsitykset ja oletukset vaikuttavat myös poikien ja miesten käyttämään ja kohtaamaan väkivaltaan. Myös kaksijakoisen sukupuolijaottelun (naiset ja miehet) ulkopuolella olevat henkilöt voivat kohdata väkivaltaa, syrjintää ja/tai näkymättömäksi tekemistä sukupuolensa tai sukupuoleettomuutensa vuoksi. Sukupuolesta riippumatta kuka tahansa voi olla sukupuolistuneen väkivallan tekijä ja kokija.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden ilmaisua kaventavat haitalliset stereotypiat pitävät yllä sukupuolistuneen väkivallan kulttuuria, ja ne voidaan myös nähdä osana sukupuolistuneen väkivallan kirjoa. Sukupuolistunut väkivalta loukkaa jokaisen oikeutta koskemattomuuteen sekä itsemääräämisoikeutta ja oikeutta kokea ja määritellä sukupuolensa.

Nuorten kohtaama sukupuolistunut väkivalta voi olla

- Fyysisiä tekoja (töniminen, lyöminen, tahdonvastainen koskeminen jne., kun ne liittyvät esimerkiksi sukupuolinormeihin ja vallankäyttöön)
- Loukkaavia sanoja (vihapuhe, nimittely, kuten homottelu ja huorittelu jne.)
- Henkistä väkivaltaa (painostaminen, kontrolli, ulossulkeminen, vähättely jne.)
- Seksuaaliväkivaltaa (kaikki tahdonvastaiset seksuaaliset teot, ahdistelu jne.)
- Sosioekonomista väkivaltaa (taloudellinen painostaminen ja kiristäminen, rahankäytön kontrollointi jne. esimerkiksi seurustelusuhhteessa)

Väkivalta ilmenee monin tavoin

Verkon vaarat

Erilaiset digitaaliset mediat toimivat myös välineenä väkivallalle, jonka kohteena ovat usein nuoret henkilöt. Digitaalinen väkivalta on esimerkiksi verkkoahdistelua, seksuaalista häirintää, nimittelyä, nolaamista ja toisen kontrolloivaa valvomista.

Läheisyys ilman suostumusta

Yhdyntä ja muut seksuaaliset teot ilman toisen osapuolen suostumusta ovat aina väkivaltaa. Lapsiin ja nuoriin voi kohdistua monenlaista tahdonvastaista koskettelua tai muita fyysisiä tekoja.

Onko kyse kiusaamisesta?

Lasten ja nuorten toisiinsa kohdistamista loukkaavista teoista, kuten kouluväkivallasta, puhutaan usein kiusaamisena jopa silloin, kun rikoslaki määrittelee ne pahoinpitelyksi.

Nuorten seurustelu

Kuten aikuisten parisuhteissa, voi nuorten välillä kuitenkin esiintyä myös kontrollointia, pakottamista tai muuta väkivaltaa. Nuoret voivat olla epävarmoja, mikä on seurustelussa ok. On tärkeää keskustella nuorten kanssa ihmissuhteista.

Perheen omat säännöt

Joskus perhe tai suku rajoittaa nuoren elämää tai kohdistaa häneen väkivaltaa, joka kytkeytyy yhteisön perinteisiin kunniakäsityksiin. Ytimessä on käsitys miesten valta-asemasta. Tämä asettaa tytöt ja vähemmistöihin kuuluvat nuoret erityisen riskin piiriin.

”Et ole osa ryhmäämme!”

Sosiaalinen ulossulkeminen voi olla syvästi haavoittavaa, oli se sitten tahatonta tai tarkoitettua. Esimerkiksi homottelua, huorittelua tai vastaavia sanoja voidaan puolustella harmittomina: "Heitin ihan vaan läpällä!"

Syvennä osaamimstasi verkkokoulutuksessa käytettävistä käsitteistä verkkokoulun johdannosta ja sieltä löytyvästä Keskeiset käsitteet -tiedostosta [verkkokoulut.thl.fi](https://www.thl.fi/verkkokoulut)

Tunnistatko sukupuolistuneen väkivallan?

Nuoret kertovat kokemastaan ahdistelusta ja väkivallasta vain harvoin aikuisille. Tytöt kertovat kuitenkin poikia yleisemmin kokemastaan väkivallasta aikuisille. Pojat kuitenkin saavat useammin tukea kokemuksiinsa kouluissa ja palveluista koulun ulkopuolella. Suuri osa tilastotutkimuksesta perustuu tyttöjen ja poikien kokemuksiin, joten tieto sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorien kokemuksista on vähäistä.

Monet väkivallan muodoista ovat aliraportoituja. On tärkeää kehittää tapoja kerätä tietoa väkivallan esiintyvyydestä. Tunnistamista helpottaa, jos tuntee sukupuolen moninaisuuden sanastoa. Verkkokoulutus antaa sanastoa ja auttaa lisäämään ymmärrystä siitä, miksi esimerkiksi sukupuolittavat puhuvat voidaan kokea ulossulkevinä tai vahingoittavina.

Pohdi itsenäisesti tai keskustele ryhmässä:

Miten sukupuolistuneen väkivallan tunnistamista voidaan tukea kouluissa?

Mitä jokainen nuorten kanssa toimiva ammattilainen voi tehdä asian hyväksi?

Mitä oppilaat voivat tehdä, jotta väkivalta tunnistettaisiin mahdollisimman varhain?

Mikä velvoittaa toimimaan?

On aikuisen velvollisuus puuttua nuorten kohtaamaan sukupuolistuneeseen väkivaltaan.

Kansainvälisten sopimusten tarkoituksena on turvata yksilön ihmisoikeudet, kuten oikeus elämään, vapauteen, henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja syrjimättömyyteen. Kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevien ammattilaisten toimintaa ohjaavat eettiset periaatteet nojaavat ihmisoikeusvelvoitteisiin ja kansalliseen lainsäädäntöön. Kouluumattilaisen ensisijaisena tehtävänä on huolehtia nuorten opettamisesta ja koulunkäyntiin liittyvästä hyvinvoinnista.

Lasten oikeuksien sopimus (60/1991)

Sopimuksessa luetellaan lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja asetetaan valtioille ensisijainen vastuu niiden toteuttamiseen. Lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Tämä velvoittaa aikuisia varmistamaan lapsen oikeuksien toteutumisen ja suojelemaan lapsia heidän oikeuksiinsa kohdistuvilta laiminlyönneiltä ja loukkauksilta.

Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (88/2011)

Velvoittaa allekirjoittaneita valtioita kriminalisoimaan kaikki lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön muodot. Velvoite sisältää myös ennaltaehkäisyä, lapsiuhrien suojelun ja tarvittavat lainsäädännölliset toimet.

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (53/2015)

Sopimuksessa puututaan kokonaisvaltaisesti sellaisiin väkivallan muotoihin, jotka kohdistuvat tyypillisesti tyttöihin ja naisiin.

Sopimuksen alaan kuuluu väkivallan ehkäiseminen, uhrien suojeleminen ja tekijöiden saattaminen edesvastuuseen sekä palvelujärjestelmän kehittäminen ja turvaaminen.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoolto on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto §3.

Lastensuojelulaki (417/2007)

Lastensuojelulain §25 mukaan tulee toimia aina, jos oppilaan "hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen" edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen tai sen tarpeesta keskusteleminen on työkalu, jonka avulla oppilas voi saada apua.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Sosiaalihuoltolakiin sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. 5§ mukaan kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Tunnetaanko väkivallan ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen liittyvät ohjeistukset riittävän hyvin ja noudatetaanko niitä?

Opiskele lisää kansainvälisistä sopimuksista, kansallisesta lainsäädännöstä sekä ammattilaisten eettisistä ohjeista verkkokoulutuksen **teemasta 2** verkkokoulut.thl.fi

Tiedosta, tunnista, kohtaa ja puutu

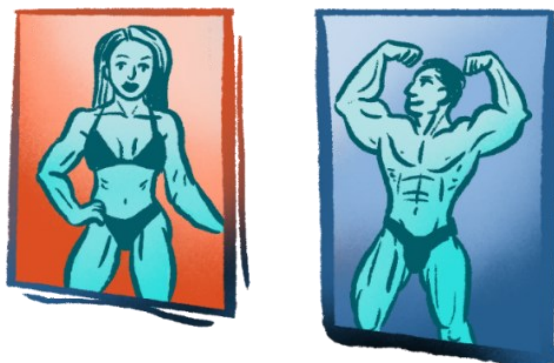
Stereotypiat ja normit

Jokaisessa yhteiskunnassa on joukko asenteita, käytäntöjä ja normeja, jotka opimme jokapäiväisestä elämästä, lähiympäristöstämme ja -suhteistamme. Jo lapsuudessa sisäistämme tiedostamatta monia käsityksestä ”oikeanlaisesta” ja ”sukupuolen mukaisesta” käyttäytymisestä. Sukupuoleen liitettyjä yleisiä odotuksia, ominaisuuksia ja rooleja kutsutaan sukupuolistereotyyioiksi.

Sukupuolistereotypiat rajoittaa ihmisten elämää ja vaikuttaa nuorten elämäntapaan ja valintoihin. Stereotypiat tukevat myös hierarkkista ajattelua, jossa yhdenlaista toimintaa arvostetaan enemmän kuin toisen. Esimerkiksi nuorten seurustelusuhteiden dynamiikkaa voivat ohjata haitalliset stereotypiat, mikä mahdollistaa väkivallan suhteessa.

On tärkeää pyrkiä tietoisesti irrottautumaan stereotyyioista.

13

Vinkki!

Haasta yhteisösi keskustelemaan stereotyyioista harjoitustehtävien avulla. Stereotyyioita käsittelevät tehtävät löydät verkkokoulun osiosta 3 Sukupuolistereotypiat ja väkivallan dynamiikka verkkokoulut.thl.fi

Väkivalta koskettaa kaikkia

Väkivallan kokemukset jättävät jälkensä, ja niiden käsitteleminen nuoren kanssa voi olla raskas kokemus. Sekä aikuisten parisuhteissa että nuorten seurustelusuhteissa voi näyttäytyä väkivaltaisen käytöksen kaava, jossa kumppani yrittää saada tai säilyttää valtaa ja kontrollia toiseen. Väkivalta voi näyttäytyä esimerkiksi haukkumisena, vähättelynä, kontrollointina ja seksuaalisena tai fyysisenä väkivaltana. Aikuisen tulee pystyä puuttumaan väkivaltaan, ja tämä edellyttää aikuiselta rohkeutta tunnistaa omat väkivallan kokemukset ja niihin liittyvät tunteet, ajatukset, arvot ja asenteet.

On tärkeää pohtia, miten omat kokemukset ovat vaikuttaneet itseen, miten ne voivat vaikuttaa henkilökohtaisiin ja ammatillisiin reaktioihin väkivaltaa ja hyväksikäyttöä kohtaan.

Kysymyksiä parisuhdeväkivallan tunnistamiseksi (omalla tai lähipiirin kohdalla)

- Varotko sanojasi ja käytöstäsi, ettei hän suuttuisi?
- Saako kumppanisi sinut jatkuvasti tuntemaan riittämättömyyttä?
- Painostaako hän sinua seksiin tai tarkkaileeko menojaasi?
- Syyttääkö hän sinua flirttailusta tai estääkö hänen mustasukkaisuutensa sinua tapaamasta ystäviäsi tai läheisiäsi?
- Onko kumppanillasi stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolirooleista tai mitätöikö hän sukupuoli-identiteettiäsi?

Kuinka keskustella nuorten kanssa ilmiöstä?

Nuoren arjessa läsnä oleva kouluammattilainen tai nuorisotyöntekijä saattaa olla se luotettava aikuinen, joka ensimmäisenä huomaa nuoren tilanteen tai jolle nuori uskaltaa kertoa asioistaan. Nuoren kysymykset voivat liittyä väkivallan kokijan, tekijän tai sivustaseuraajan asemaan. Nuori tarvitsee aikaa tutustuakseen ammattilaiseen, sillä väkivallasta puhuminen edellyttää turvallisuutta ja luottamusta.

Ammattilaisena voit madaltaa kynnystä puhumalla nuorten kanssa väkivallasta siinä missä muistakin nuoria koskettavista ilmiöistä. Keskustellessasi nuorten kanssa väkivallasta, älä pyydä jakamaan henkilökohtaisia kokemuksia, vaan pysykää keskustelussa yleisellä tasolla.

Nuorten kanssa keskustellessa ammattilaisen on syytä tuntea turvallisen tilan periaate ja sopia sen noudattamisesta yhdessä nuorten kanssa. Turvallisen tilan periaate tarkoittaa kaikkien keskustelun osapuolten kunnioittamista. [Tutustu Mielenterveystalon Turvallisemman tilan periaatteisiin.](#)

Keskustellessasi nuoren kanssa huomioi nämä asiat

- Varaa riittävästi aikaa ja rauhallinen tila
- Kiitä nuorta, että hän päätti kertoa väkivallasta
- Usko nuoren kertomaa ja kohtaa hänet rauhallisesti ja ymmärtäväisesti
- Ole nuoren puolella ja halukas auttamaan
- Jaa nuorelle tietoa ja rakenna samalla luottamusta
- Tiedosta, miten äänensävyysi ja ruumiinkielesi vaikuttavat tilanteeseen
- Kerro, että pyrit hankkimaan apua, älä tee katteettomia lupauksia
- Ohjaa nuori tarvittaessa ammattilaiselle, jonka työ on auttaa ihmisiä tällaisissa tilanteissa
- Ohjaa asia tarvittaessa viranomaisille
- Väkivaltaa tehneen nuoren kohdalla pysy rauhallisena äläkä tuota hänelle toiminnallasi lisää häpeää

Opiskele lisää sukupuolistereotyyppioista, väkivallan kehästä ja dynamiikasta verkkokoulutuksen **teemasta 3** ja nappaa työkalut tunnistamiseen, puuttumiseen ja väkivallasta keskustelemiseen **teemoista 4 ja 5** verkkokoulut.thl.fi

Väkivallan torjuminen on yhteistyötä

Monialainen yhteistyö on tärkeää kaiken kouluväkivallan, myös sen sukupuolistuneiden muotojen ehkäisemisessä sekä niihin puuttumisessa. Sen hyödyt tulevat esille kattavina, väkivallan käsittelyyn soveltuvina palveluina ja yhteisesti sovittuina toimintatapoina.

Opiskeluhoolto

Opiskeluhooltosuunnitelman tavoitteena on ohjata koulun päivittäistä toimintaa ja rakentaa turvallista oppimisympäristöä. Suunnitelmaan on kirjattava, miten oppilaita suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Sitä laadittaessa tulee huomioida oppilaiden keskinäiset sekä oppilaiden ja koulun henkilöstön väliset vuorovaikutussuhteet. Opetustoimen lisäksi suunnitelma tulee toteuttaa sosiaali- ja terveystoimen kanssa monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä. Suunnitelmassa tulee olla mukana oppilaiden lisäksi heidän huoltajansa sekä tarvittaessa muita yhteistyötahoja.

Kouluyhteisön vastuu

Väkivallan ehkäiseminen edellyttää oppilaiden opastamista havaitsemaan riskejä, hakemaan apua ja kertomaan kohtaamastaan häirinnästä ja väkivallasta. Ammattilaisten tulee tunnistaa väkivallan ilmiöitä ja kehittää aktiivisesti ennaltaehkäiseviä toimintatapoja. Mukaan tulee ottaa ammattilaisten lisäksi nuoret ja heidän huoltajansa.

Asenteet ja toimintakulttuuri voivat muuttua, kun myös nuoret rohkaistuvat ja innostuvat osallistumaan.

Ennaltaehkäisy keskiössä

Sukupuolistuneen väkivallan ennaltaehkäisyssä on välttämätöntä käsitellä asenteita, käyttäytymistä, oletuksia ja kieltä, joilla luodaan ja ylläpidetään väkivaltakulttuuria. Nuoria on autettava kehittämään keinoja kyseenalaistaa ja vastustaa tällaisia totuttuja rakenteita. Nuoria on tuettava tunnistamaan väkivaltaa ja puuttumaan siihen, löytämään vaihtoehtoisia tapoja käsitellä vaikeita tunteita ja ratkaista konflikteja sekä rakentamaan myötätunnon ja keskinäisen kannattelemisen kulttuuria.

Seuraavien aiheiden käsitteleminen voi inspiroida nuoria ja antaa heille tärkeää tietoa sukupuolistuneen väkivallan ilmiöstä ja dynamiikasta:

- sukupuolistuneen väkivallan eri muodot ja tukipalvelut
- sukupuolinormit ja -stereotyytit sekä väkivaltaan liittyvät myytit
- maskuliinisuuden määritelmän laajentaminen
- vallan ja kontrollin ymmärtäminen ihmissuhteissa
- tasa-arvoisuus ja ihmisoikeudet
- ystävyys ja kavereiden tukeminen
- median ja sosiaalisen median rooli

Opiskele lisää puuttumisen käytännöistä ja ennaltaehkäisystä verkkokoulutuksen teemoista 6 ja 7 verkkokoulut.thl.fi

Opiskele ja keskustele yhdessä

Sukupuolistuneen väkivallan kohtaaminen kouluissa -verkkokoulutus antaa esimerkiksi opiskelijaporukalle tai työyhteisöille yhdessä oppimisen paikan. Tämän oppaan sisältöjä ja tietoa voi huoletta jakaa yhteisössä opiskelun tueksi ja keskustelun herättelemiseksi. Tässä osiossa saat myös vinkkejä yhteisen opiskeluhetken suunnittelulle.

Käsitteet haltuun

Opiskele verkkokoulutuksen johdantokappale ja erityisesti liitteenä oleva Keskeiset käsitteet -osio. Tämän jälkeen tulosta ja leikkaa tämän oppaan lopusta verkkokoulutuksen käsitteet jokaiselle harjoitukseen osallistuvalla 2–4 hengen ryhmälle. Käsitteitä voidaan harjoitella pienryhmissä esimerkiksi muistipelinä tai sanaselityksinä. Käykää läpi yhteisesti käsitteet, ja nosta tarkennuksia verkkokoulutuksen Keskeiset käsitteet -osiosta. Huomaa, että liitteenä olevat käsitteet ovat tiivistelmä koulutuksen käsitteistä!

Videoklipit jakoon

Jokaisessa koulutuksen osiossa on lyhyitä videoklippejä, jotka herättävät keskustelemaan. Useiden videoiden jälkeen löytyy harjoitustehtävä, jota voi ryhmässä pohtia. Harjoitustehtävän puuttuessa hyvä ja toimiva kysymys videon jälkeen on, mitä ajatuksia video herätti? Ja näkyvätkö videolla esiin tulleet asiat jotenkin sinun arjessasi?

Vinkki!

Tehtäviä voi kokeilla tehdä myös hyödyntämällä oppaan liitteenä olevia roolikortteja. Jakakaa neljä roolia keskenänne ja käykää keskusteluja eläytyen rooleihinne. Keksikää myös itse mahdollisia rooleja!

Esimerkkejä verkkokoulutuksen harjoitustehtävistä

Kaikki koulutuksen harjoitustehtävät ovat hyödynnettävissä ryhmätilanteissa. Tässä muutama esimerkki harjoitustehtävistä. Harjoitusten vetäjän on hyvä tutustua harjoitukseen liittyvään koulutuksen osioon etukäteen. Koulutuksen jokainen teema sisältää harjoitustehtäviä.

Harjoitustehtävä: Väkivallan merkit seurustelusuhteessa teema 4.1.

Tämä harjoitustehtävä vaatii luottamuksellisen ilmapiirin. Tehtävässä on lupa olla jakamatta omia kokemuksia. Tärkeää on jakaa ajatuksia, miltä väkivaltaan puuttuminen tuntuu ja mikä sitä voi estää.

- Oletko tunnistanut ihmissuhteissasi, perheessäsi, ystävyysuhteissasi, työyhteisössä tai nuorten parissa toimiessasi joitakin väkivallan, vainoamisen tai manipuloinnin merkkejä ja seurauksia?
- Tuntuuko sinusta vaikealta puuttua väkivaltaan, miksi? Oletko koskaan yrittänyt toimia tällaisissa tilanteissa?

19

Harjoitustehtävä: Puuttuminen ja kannustaminen teema 5.2.

Minä-viesti on kommunikoinnin tekniikka, jota käytetään, kun halutaan ilmaista ajatuksia tai tunteita loukkaamatta tai syyllistämättä toista osapuolta. Tutustu minä-viesti tekniikkaan ennen harjoituksen vetämistä temasta 5.2.

Harjoitelkaa pareittain minä-viestejä. Muuta alla oleva lause minä-viestiksi, jonka jälkeen voitte keksiä itse lauseita. Keskustelkaa myös parin kanssa, miltä minä-viesti tuntui?

- Kritisoit minua ihmisten edessä.
- Et koskaan kuuntele minua.

Vahvistetaan koko yhteisön osaamista

Verkkokoulutuksen teemoja ei ole välttämätöntä käydä järjestyksessä, mutta on hyvä keskittyä yhteen osioon kerralla. Yhden osion opiskelu vie aikaa 1–2 tuntia. Yhteisö voi kehittää samanaikaisesti osaamista koulutuksen teemoista. Olisi kuitenkin tärkeää, että yksi henkilö valitaan johtamaan opiskelua. Tämän henkilön tehtäväksi jää opiskella johdanto ja johdatella muu ryhmä aiheeseen. Käsitteet haltuun -tehtävästä voi napata idean käsitteiden yhteiseen opiskeluun.

Ryhmässä

Työ- tai opiskeluryhmän voi jakaa esimerkiksi seitsemään pienryhmään, jotka kukin opiskelevat yhden osion ja käyvät tiivistetysti loppuryhmän kanssa osion sisällöt. Sisältöjen tiivistetyn läpikäynnin lisäksi yhdessä oppimisessa voi hyödyntää koulutuksen infovideoita ja pohdintatehtäviä.

Itsenäisesti

Koulutuksen opiskella itsenäisesti, mutta teemoja on hyvä ja tärkeä purkaa myös yhdessä. Yhteinen opiskelun aikatauluttaminen auttaa tässä. Voitte sopia esimerkiksi viikoittaisen opiskeluhetken, jossa käytte opiskellun osion herättämiä asioita ja oleellisimmilta tuntuvat pohdintatehtävät yhteisesti. Seuraavan viikon tehtäväksi jää opiskella seuraava tema.

Toimi opettajana muulle yhteisölle

Opiskele verkkokoulutuksen sisällöt ennakkoon. Voit hyödyntää koulutuksen sisältöjä sellaisenaan osana omaa opetustasi. Voit myös poimia koulutuksesta mielestäsi tärkeimmät opetettavat asiat yhteisössänne ja leipoa ne opiskelu- tai työympäristönne kontekstiin. Kannattaa hyödyntää koulutuksen teoriatietoa, videoklippejä ja pohdintatehtäviä.

Vinkki!

Voit rakentaa koulutuksesta kokonaisuuden työpaikkasi kehittämispäiville!

Minne ohjata sukupuolistunutta väkivaltaa kohtannut?

Ankkuritiimi kutsutaan koolle, kun viranomaisten tietoon on tullut nuorta koskeva rikosepäily, huolestuttavaa tietoa päihteiden käytöstä tai muuta lakia rikkovaa toimintaa. Nuori voi olla myös itse yhteydessä ankkuritoimijoihin. [Täältä lisää tietoa ankkuritoiminnasta.](#)

Ensi- ja turvakotien liiton matalan kynnyksen lasten ja nuorten chat -palvelu, on suunnattu nuorelle, joka joutuu pelkäämään, kokemaan tai todistamaan väkivaltaa perheessä. Chat on avoinna ma-pe klo 15–18. Lisätietoa [verkkosivuilta.](#)

Keijun varjon toiminta on tarkoitettu 15–28-vuotiaille nuorille naisille, jotka tarvitsevat tukea tunteiden itsehillinnän ja väkivallan kysymysten kanssa. Voit varata matalan kynnyksen tapaamisajan sähköpostitse keijunvarjo@maria-akatemia.fi tai suoraan [sähköisestä ajanvarauskalenterista](#)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lasten ja nuorten puhelin päivystää ma-pe klo 14–20 ja la-su klo 17–20 numerossa 116 111, puhelu on maksuton eikä näy puhelinlaskussa. Nuori voi myös joko varata ajan MLL:n chattiin tai kokeilla Nuortennetin Pop-up-chattia. **Lasten ja nuorten chat** on auki jokaisena päivänä klo 17–20.

Nollalinja, jos haluat puhua väkivaltakokemuksista tai väkivaltaa koskevista havainnoistasi ammattilaisen kanssa, voit soittaa anonyymisti 24/7 maksuttomaan numeroon 080 005 005.

Nuorten exit kohtaa ja tukee nuoria omiin rajoihin, seurusteluun, seksuaaliseen kaltoinkohteluun ja vastikkeelliseen seksiin liittyvissä tilanteissa. Chat on tarkoitettu 13–29-vuotiaille nuorille. Yhteyden [chattiin](#) saa tiistaisin klo 16–19 ja torstaisin klo 14–16.

Poikien puhelin on pojille ja nuorille miehille suunnattu auttava puhelin. Puhelin päivystää arkisin klo 13–18 numerossa 0800 94884. Poikien puhelimen chat palvelee [verkkosivuilla](#) ma–to klo 13–18 ja perjantaisin 13–15.

Poikien ja tyttöjen talot ja muut sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön toimijat, tarjoavat nuorille paikan, jossa tulevat nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi aidosti kokonaisena ainutlaatuisena itsenään. Tutustu toimijoiden kattavaan verkkoon [Loisto settlementin](#) verkkosivuilta.

Riku Nuoret (rikosuhripäivystys), tarjoaa chat-palvelua nuorelle, joka epäilee joutuneensa rikoksen uhriksi. [RIKUchat](#) palvelee arkisin klo 9–15 ja lisäksi maanantai-iltaisin klo 17–19.

Sateenkaarinuorten verkkonuorisotalo Loiste on 13–20-vuotiaille sateenkaarinuorille suunnattu verkkonuorisotalo Discordissa. Se tarjoaa vapaamuotoisen kohtaamisen turvallisemmassa tilassa, jossa on aina läsnä turvallisia aikuisia. [Lisätietoa täältä.](#)

Sekaisin-chat on suunnattu 12–19-vuotiaille nuorille. Se tukee mielen hyvinvointia ja mielenterveyden ongelmista selviämistä. Chat on ilmainen, anonyymi ja luottamuksellinen. Chat on avoinna arkisin klo 9–24 ja viikonloppuisin klo 15–24.

Sopu-työ auttaa kunniaan liittyvissä kriiseissä ja konfliktitilanteissa pääkaupunkiseudulla. Sopu-työntekijään voi olla yhteydessä puhelimitse +358 10 508 8830 tai sähköpostilla sopu@loistosetlementti.fi. Yhteydenottoihin vastataan toimistotyöaikoina.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen avoin chat on sukupuolen moninaisuuden kysymyksiä pohtiville 12–29-vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille. Ryhmächat toimii maanantaisin klo 16–18. Lisää tietoa [tukinetistä.](#)

Oppaita ammattilaisille

- Aaltonen, J. (2012) Turvataitoja nuorille: Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: <https://www.julkari.fi/handle/10024/90817>
- Granskog, P., Haanpää, S., Järvinen, J., Lahtinen, M., Laitinen, K., Turunen-Zwinger, Sari (2018) Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus: www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opasseksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisyksi-ja-siihen
- Hakkarainen, L. (2019) Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen. Opas väkivallan kokijalle, ammattilaiselle ja läheiselle. Naistenlinja Suomessa ry.
- Hannila, K. Nuoren seksuaaliväkivaltaa kokeneen kohtaaminen ja auttaminen. Opas nuorten kanssa työskenteleville. Helsingin Tyttöjen Talo
- Karvinen, M. Venesmäki, E. (2019) Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe: <https://yhdenvertaisuus.fi/rainbow-rights-aineistot>
- Opetushallitus (2017) Tietokoneen, kännykän ja muiden mobiililaitteiden käyttöön liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista koulussa. Oppaat ja käsikirjat: www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tietokoneen-kannykan-ja-muiden-mobiililaitteiden-kayttoon
- Opetushallitus (2018) Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppaat ja käsikirjat 2018: 4a: www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnanennaltaehkaisyksi-ja-siihen
- Toimintaohjeita ja tietoa ammattilaiselle. Nuorten seksuaalinen kaltoinkohtelu (2020). Nuorten Exit: <https://exitry.fi/wp-content/uploads/2020/09/Nuorten-Exit-opas-2020.pdf>
- Luo luottamusta, suojele lasta. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville (2019). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-642-1>

Pääset käsiksi verkkokoulutuksen [osion 1](#) ja [osion 6](#) lisälukemistoon kirjautumalla verkkokouluun. Lisälukemistosta löydät lisää kansallisia ja kansainvälisiä selvityksiä, toimenpideohjelmia ja oppaita, sekä tutkimusjulkaisuja. verkkokoulut.thl.fi

Liitteet

Työyhteisön jäseniä – tehtävän ohjeistus oppaan sivulla 17

Lea Luokanopettaja

Pitää sukupuolistuneen väkivallan teemaa erittäin tärkeänä koulumaailmassa

Hänellä on paljon aiheesta tietoa, tunnistaa hyvin ilmiötä

Kannustaa työyhteisössä ottamaan osaa koulutukseen

Keijo Koulupsykologi

Hänellä on sateenkaarilapsi ja sitä kautta ymmärtää sateenkaarilasten asemaa hyvin

Koulupsykologin ajat ruuhkautuneet, hänellä ei aikaa lisäkouluttautumiseen

Tehnyt useita lastensuojeluilmoituksia työssään

Nea Nuorisotyöntekijä

Kuuluu sukupuolivähemmistöön

Pohjatutkintona ammattikoulututkinto

On hyvä keskustelemaan nuorten kanssa seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvistä asioista

Kokenut itse seksuaaliväkivaltaa

Miro Maantiedon opettaja

Ei tiedä tuntevansa sateenkaari-ihmisiä

Kokee sukupuolistuneen väkivallan käsitteen ja siihen puuttumisen vaikeana, välttelee tilanteita, joissa tulisi puuttua

Konservatiivinen ajattelija

Käsitteet – ohjeet käsitteiden pelillistämiseen oppaan sivulla 17

Inklusiivisuus

Tarkoittaa ulossulkevien normien tiedostamista ja purkamista. Periaatteeseen kuuluu ryhmien välisen erottelun välttäminen. Tällainen kouluympäristö on kaikkien saavutettavissa.

Intersektionaalisuus

Tarkoittaa risteävien tekijöiden yhteisvaikutusta, kuten ikä, seksuaalinen suuntautuminen, toimintakyky ja yhteiskuntaluokka. Auttaa ymmärtämään väkivaltailmiöiden haavoittavuutta.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Sisältää monenlaisia kontrollin, painostuksen ja väkivallan muotoja, jotka kohdistuvat läheisiin ja joiden yhteydessä vedotaan tietynlaisiin kunniaista ja yhteisöllisyydestä.

Kouluammattilainen

Viittaa opetustehtävissä toimiviin sekä muihin lapsia ja nuoria koulukontekstissa kohtaaviin ammattilaisiin, kuten kuraattorit, koulupsykologit ja kouluterveydenhoitajat.

Naisoletettu & miesoletettu

Termeillä pyritään tekemään näkyväksi, että havainnot henkilön sukupuolesta tämän ulkonäön, äänen tai nimen perusteella ovat pohjimmiltaan oletuksia eivätkä tietoa. Kyse ei ole uusista korvaavista sanoista naiselle ja miehelle.

Patriarkalisuus

Tarkoittaa alun perin isänvaltaa. Tällä viitataan sukupuolistuneisiin yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, joissa miehisuus on normi, jota mukaillen yhteiskunta on suunniteltu.

Seksismi

Viittaa sukupuoleen pohjautuvaan syrjintään, alistamiseen ja stereotyyppioihin. Koulussa voi ilmetä esimerkiksi siten, että tytöiltä odotetaan kiltimpää ja kuuliaisempaa käytöstä kuin pojilta.

Sukupuolimoraali

Tarkoittaa seksuaalisuuden ilmaisuun ja seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyviä moraalisääntöjä, joissa yhteisön seksuaali- tai siveysnormien rikkominen nähdään sosiaalisesti tuomittavana.

Sukupuolineutraalius

Viitataan usein sukupuolen sivuuttamiseen tai häivyttämiseen. Tämän korostaminen vaikeuttaa sukupuolistuneeseen väkivaltaan puuttumista.

Sukupuolitietoisuus

Sukupuolen ja siihen liittyvien normien ja ilmiöiden vaikutuksen huomioimista esimerkiksi kasvatuksessa. Tähän sisältyy ymmärrys sukupuolen moninaisuudesta.

Sukupuolisosialisaatio

Tarkoittaa kasvamista ja kasvattamista tiettyihin, yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyihin ja totuttuihin sukupuolinormeihin. Yhteisöllä, yhteiskunnalla ja ympäristöllä on siinä suuri rooli.

Sukupuolistunut väkivalta

Tarkoittaa verkkokoulutuksen yhteydessä kaikkea nuoria vahingoittavaa vallankäyttöä, ahdistelua, häirintää ja syrjintää, joka kytkeytyy sukupuoleen tai seksuaalioikeuksiin.

Toiseuttaminen

Viittaa ryhmädynamiikkaan, jossa itse ja oma ryhmä mielletään normiksi ja muut vieraksi ja oman ryhmän normista poikkeaviksi, eli toisiksi.

Vainoaminen

Rikos, joka tarkoittaa toistuvaa, ei-toivottua yhteydenottamista, seuraamista ja tarkkailemista, jotka aiheuttavat kohteessaan pelkoa ja ahdistusta.